

Iisalmen Luonnon Ystävien yhdistys ry ym.
c/o Iisalmen Luontomuseo
Kirkkopuistonkatu 9
74100 Iisalmi

VAASAN HALLINTO-OIKEUS
Korsholmanpuistikko 43
PL204, 65101 VAASA
Puhelin 029 56 42611
Faksi 029 56 42760
Sähköposti vaasa.hao@oikeus.fi

Viite: diaarinumero 00111/15/5133

VASTASELITYS JA LISÄSELITYS

Pekka Rönkön, Reino Rönkön ja Herkkupörssi Hyvönen Ky:n asia on käräjäoikeuden käsittelyssä.

Vastaselitys

ELY-keskuksen tiedotteessa (9.6.2015): Talvivaaran alapuolisten vesistöjen tila keväällä 2015 on todettu, että Talvivaaran päästöt ovat Nurmijoella saakka todennettavissa (http://www.ely-keskus.fi/documents/10191/7482296/Talvivaaran_alapuolisten_vesist%C3%B6jen_tila_kev%C3%A4t_2015.pdf/e5d720b6-6440-4aab-96cb-0bc4c9592919).

P-S:n AVI:n myöntämä lisajuoksutuslupa (nro 52/2013/1) on merkittävästi huonontanut alapuolisten vesien tilaa. Vesistömallinnuksessa vaikutus piti päättyä Laakajärveen. Talvivaara harhaanjohti lupaviranomaisia uskomaan että mallinnus on toimiva. Lisajuoksutusluvassa ei otettu huomioon kaikkia aineita tai asetettu raja-arvoja, pahimpia puutteita mangaani, uraani yms.

Pöyry Finland Oy tekemässä selvityksessä Talvivaaran kaivoksen lähialueen ammattimaisesta kalastuksesta sekä vahinkoarvio (16X189802 24.3.2014) todetaan seuraavaa: Aiheutuneita vahinkoja ei pystytä erittelemään yksiselitteisen tarkasti luvan mukaisen kuormituksen aiheuttamiin ja toisaalta ympäristöluvassa ennakoimattomiin vahinkoihin, sillä mahdolliset vahingot ovat ajallisesti päällekkäisiä.

Tämän vuoksi selvityksessä arvioidaan kaivoksen luvanmukaisesta kuormituksesta aiheutuneet vahingot sekä luvassa ennakoimattoman kuormituksen aiheuttamat vahingot kokonaisuutena Laakajärvellä. Voidaan arvioida että luvan mukainen kuormituksen osuus vahingosta on 1/3. Ennakoimattoman kuormituksen osuus on 2/3 (s. 13).

Tuota ennakoimatonta kuormitusta käsitellään käräjäoikeudessa. Nähdäksemme AVI:n olisi kuulunut käsitellä tuota luvan mukaisen kuormituksen aiheuttamaa vahinkoa. Tähän hallinto-oikeuden tulisi ottaa kantaa, sillä muutoin se jää kokonaan käsittelemättä.

Korvauskäsittelyn ja oikeudenkäynnin suhde

PSAVI esittää, että koska on kysymys samoista päästöistä kuin rikosoikeudenkäynnissä, niin uuden ja vanhan YSL:n perusteella korvaukset voisi jättää käsittelemättä. Aluehallintovirasto jättää tutkimatta vesistön pilaamiseen liittyvät korvausvaatimukset, jotka koskevat Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätöksellä nro 33/07/1 myönnettyssä Talvivaaran kaivoksen ympäristö- ja

vesitalousluvassa ennakoimattomia taikka mainitusta luvasta poiketen mahdollisesti aiheutettuja vahinkoja., ko lainkohta §131 ja § 73 kuuluu:

”Yleinen tuomioistuin ratkaisee 71 ja 72 §:n estämättä vesistön pilaantumista koskevasta rikoksesta johtuvan korvausvaatimuksen. Aluehallintoviraston on jätettävä tutkimatta korvausasia, jos käräjäoikeudessa on vireillä rikosasia, johon korvausvaatimus perustuu.”

Vaatinus, päätös muutetaan muotoon

Aluehallintovirasto jättää tutkimatta vesistön pilaamiseen liittyvät korvausvaatimukset, jotka ovat Kajaanin käräjäoikeudessa vireillä olevassa oikeudenkäynnissä käsiteltäviä ”törkeä ympäristön turmeleminen”-rikokseen kohdistuvia korvausvaatimuksia, ja jotka koskevat Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston päätöksellä nro 33/07/1 myönnettyssä Talvivaaran kaivoksen ympäristö- ja vesitalousluvassa ennakoimattomia taikka mainitusta luvasta poiketen mahdollisesti aiheutettuja vahinkoja. PSAVI käsittelee muut sekä luvasta poiketen aiheutetut, että luvassa ennakoimattomat vaatimukset.

Vuoden 2007 lupaan kuuluvassa tarkkailuohjelmassa määritysrajat olivat niin korkeat, että pilaantumisriskejä oli vaikea havaita. Kun vesilaatunormit tulivat voimaa 2010 nikkelille (21 mikrog/L) ja kadmiumille, niitä ei huomioitu tarkkailuohjelmassa. Kun asia tuli vuonna 2012 esille, niin Kainuun ELY katsoi, että se ei voinut tarkkailla laillisilla normeilla. PSAVI otti puolestaan kantaa, että laillisia normeja piti noudattaa. Tästä seurasi että vuoden 2013 vesiluvassa PSAVI määräsi vesistöön laajan sekoittumisvyöhykkeen.

Talvivaara on väittänyt, että koska sulfaattille ei ollut luparajaa, hakemuksessa ilmoitettu pitoisuus ei ole sitova. Oikeuden tulisi ratkaista, oliko Talvivaaralla 2007 luvan perusteella oikeus laskea sulfaattia, mangaania ja muita aineita.

Talvivaara omassa vastineessaan vaati että Luonnonystävien valituksen kohdat 1-4 tulee ohittaa. Sillä ne eivät liity valituksenalaiseen päätökseen. Talvivaara on ymmärtänyt väärin mitä Vaasan hallinto-oikeus on tarkoittanut. Meidän mielestä kyseessä ei niinkään ole korvaukset vaan vesistön kokonaistilanteen selvittäminen.

- 1) kadmiumin ja muiden raskasmetallien haitoista, m.l. rantojen ja sedimenttien saastumisesta sekä kalojen pilaantumisesta aiheutuneet vahingot tulisi arvioida
- 2) humus- ja orgaanisten sekä kuituisten päästöaineiden määrät tulisi arvioida
- 3) uraanin tytäraineiden määrät tulisi arvioida

Luvissa oli hyvin puutteellisesti määritelty haitta-aineiden vaikutus vesistöihin. Useita haitta-aineita on jätetty kokonaan määrittelemättä (mm. arseeni, metyylielohopea).

Korostamme, että

- vain osa vesiin pääsevästä haitta-aineista määritettiin lupapäätöksessä
- tällä on suoraa vaikutusta siihen, toimiko PSAVI asiallisesti kun se ei perustellut vuonna 2007 vajaasti luvitetun ympäristö- ja vesiluvan lupamääräyksien vaikutusta

Lisäselvitys

Iisalmen Luonnon Ystävien yhdistyksen asianosaisuus tulee YSL 97 §:stä sekä siitä, että yhdistys edistää tiedonvaihdoillaan VHL 1 §:n valvontaa: ”otetaan huomioon... vesien kestävä käyttö, vesipalvelut ja niiden taloudellinen selvitys, ...virkistyskäyttö... sekä vesiekosysteemien suojele...“, yhdistys edustaa edellisten tuntemusta, eikä monia arvioita voi jättää esim. valvojan, ELY:n vastuulle. Pilaantumiseen kuuluu soveltuvuuden vähentyminen yleiseen virkistyskäyttöön (YSL 3.1§). Lisäksi VHL:n nojalla vapaa-ajan käyttäjät ovat oikeutettuja vaatimaan ehtoja, joilla estetään haittoja ennakolta.

Pekka Rönkkö, Reino Rönkkö ovat joutuneet rajoittamaan kalastusta niin Laakajärvellä kuin Kiltuallakin. Vesien pilaantumisen johdosta mökillä vietetty aika on vähentynyt.

PERUSTELUT

Kuten edellä on todettu, kokenut Talvivaaran ympäristökonsultti Pöyry on ammattikalastajaraportissa todennut aiheutuneen korvattavaa vahinkoa sekä luvanmukaisesta toiminnasta (luvassa ennakoimaton), että luvasta poikkeavasta toiminnasta. Mahdollisesti rikosoikeudessa käsitellään luvastapoikkeamia rikoksina, on edelleen todennäköistä, että osa luvassa ennakoimattomista päästöistä, johtuu hakijan vastuulla olevista virheistä ja mahdollisista rikoksista luvitusprosessissa.

Lupaviranomaisen virheitä

On kuitenkin ilmeistä, että prosessiin liittyy lupaviranomaisen virheitä, joista on vaikeampi syyttää.

- i) Näitä ovat esimerkiksi lähivesistöjen laadunalenemiseen (vuoden 2013 luvassa myönnetty sekoittumisvyöhykkeet) johtaneet kohtuuttoman suuret luparajat nikkelille ja sinkille.
- ii) Erikseen tulee selvittää, missä määrin kadmiumin, uraanin ja muiden vesissä esiintyvien luvanvaraisten aineiden puuttuminen luvasta on PSAV:n virhe. Esimerkiksi sen johdosta, että tiedot oli esitetty lupahakemuksen liitteissä, mutta viranomaisen ei hakemuksen laatineen konsultin tavoin kiinnittänyt niihin huomioita.
- iii) Lupaan kuuluvat ja osin AVI:n ja ELY:n vastuulla olleen tarkkailuohjelman ”määritysraja”-virheet, joiden johdosta saasteet levisivät. ELY tarkkaili Talvivaaraa pitkään asetuksen 868/2010 voimaan tulon jälkeen lailliseen nähden yli 67-kertaisilla rajoilla. Esim. kadmium 2 mikrog/l kun laatumnormi on 0,1 ja sitä tulee tarkkailla 30% näkevällä menetelmällä. Vastaavia ongelmia on elohopean vesi- ja kalamäärityksissä. Rajojen ja mittausohjeiden voimaantulon on täytynyt olla viranomaisten tiedossa.

Käsittelyn siirtäminen

Käsittely on jo kestänyt kohtuuttoman kauan ja sen sitominen rikosoikeudenkäyntiin ei ole kohtuullista. Rikosoikeudenkäynnissä korvausvaatimukset on erotettu myöhemmäksi erilliseksi riita-asian oikeudenkäynniksi. Tämä on myös heikentänyt oikeudenkäyntikulujen vuoksi vahingonkärsijöiden asemaa. Rikosasian lainvoiman saavuttaminen voi kestää vuosia useissa oikeusasteissa.

Koska asia on lupaan liittyen tullut ensiksi vireille PSAVI:ssa, ei sitä tule käsitellä (ainakaan rikoksesta johtumattomilta) osin käräjäoikeudessa. *”Käräjäoikeuden on jätettävä tutkimatta kanteella vireille tullut vahingonkorvausvaatimus, jos samasta asiasta johtuva korvausasia on vireillä lupaviranomaisessa.” (Uusi YSL §131 ja vanha §76).*

Mittaukset ja muut selvitykset

Talvivaara väittää vastineessaan, ettei mittauksia voitaisi suorittaa, koska niihin liittyviä määräyksiä on ympäristöluvuissa. Se, että asia on mainittu muualla lainsäädännössä, ei ole mikään este asian selvittämiseksi. Koska asiaan liittyy luvassa ennakoimattomia päästöjä, tämä vaikuttaa välttämättömältä. Kansalaisjärjestöt voivat esitetyillä kuluedellytyksillä toimittaa selvitykseen tarvittavaa tietoa.

Itseasiassa vanha ja uusi ympäristönsuojelulaki 74 § ja 132 § kertoo, että selvitys voidaan hankkia: *”Vesistön pilaantumisesta aiheutuvien korvausasioiden ratkaisemiseksi voidaan määrätä hankittavaksi erityistä selvitystä vesilain 11 luvun 16 §:n mukaisesti (27.5.2011/587)”.*

”Lupaviranomainen voi määrätä hankittavaksi erityistä selvitystä korvausasian ratkaisemiseksi. Selvityksen hankkimiseen sovelletaan, mitä vesilain 11 luvun 16 §:ssä säädetään.”

Vesilaki 11 § 16:

”Tiedoksiantamisen tapahduttua lupaviranomainen voi määrätä hankittavaksi asian ratkaisemisen kannalta erityistä selvitystä, jota ei muuten voida vaikeudetta saada. Selvitystä hankittaessa asianosaisille on tarvittaessa varattava tilaisuus tulla kuulluiksi.

Selvityksen hankkii ympäristöhallinnon palveluksessa oleva riittävän asiantunteva henkilö. Jos selvityksen hankkii muu kuin lupaviranomaisen palveluksessa oleva henkilö, määrätään hänet lupaviranomaisen sivutoimiseksi esittelijäksi selvityksen tekemistä varten.

Selvitys laaditaan lausunnoksi. Lausunto ja muut asiakirjat on toimitettava lupaviranomaiselle kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun lupaviranomainen on ilmoittanut menettelyn aloittamisesta.”

Kertakorvaus vai vuosikorvaus

Käytännössä ennen vuoden 2013 ympäristölupaa aiheutetut haitat jatkuvat edelleen vesistöissä. Esimerkiksi saastuneet järvet ovat edelleen puhdistamatta ja ne vuotavat haitta-aineita ympäristöön. Vuodesta 2008 alkaneet ongelmat ovat pitkäaikaisia johtuen jätealueilta tulevista päästöistä. Siitä huolimatta vaikka kaivos suljettaisiin tai jos toiminta jatkuu (kumuloiduvasti kasvavia). Esimerkiksi kiinteistöjen arvonalennuksesta johtuvat vahingot ovat myös pitkäaikaiset.

Talvivaaran väite, että myymällä kiinteistö maineen ollessa heikko asianomistaja edesauttaa vahinkoa. Tämä on absurdi väite kahdesta syystä.

i) Ensiksikin mökkien ja muiden kiinteistöjen kaupat ovat vaikeutuneet niin, että kiinteistöjä ei pysty myymään millään kohtuullisella hinnalla.

ii) Toiseksi Talvivaaran halu määrätä siitä milloin asiansomistaja saa ja ei saa myydä kiinteistönsä loukkaa yksityistä omistusoikeutta ja lienee esimerkiksi perustuslain vastainen (vanha ja uusi ympäristönsuojelulaki 74 § ja 132 §).

Korvausasiaan sovelletaan lisäksi, mitä vesilain 13 luvun 16–18 §:ssä säädetään.

Vesilaki 16§ <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110587#L13P16>

”Korvausvelvollisuutta koskevassa ratkaisussa on määrättävä, milloin ja miten korvaus suoritetaan. Vahvistettu korvaus on määrättävä maksettavaksi yhdellä kertaa, jolleivät erityiset syyt vaadi sen maksamista määrääjain. Määrääjain maksettavan korvauksen suorittamisesta voidaan korvauksen saajan vaatimuksesta määrätä asetettavaksi lupaviranomaisen hyväksymä vakuus”.

Korvausten määräysperusteet

Koska kyseessä ovat kaivoksen aiheuttamat vahingot, vesi- ja ympäristölainsäädännön lisäksi tulee soveltaa myös uuden kaivoslain periaatteita, jotka lähtevät kaikkien haittojen korvaamisesta.

Kaivoslain alussa kerrotaan erikseen, että lakia sovelletaan näiden lakien kanssa. Tämä tarkoittaa vesilain muodollisia korvauksia merkittävämpiä korvauksia.

Haitta-alue

Oikeudenkäynnissä selvitetään rikoksesta johtuvia vaatimuksia ainakin Kiltuulle asti. Siellä on havaittu kansalaismittauksissa lukuisia todennäköisesti päästöistä johtuvia haitta-aineita, kuten radioaktiivisia aineita ja ilmeisesti kohonneita metalli/raskasmetallipitoisuuksia syvänteiden vesissä ja sedimenteissä sekä pilaantumassa olevassa rantamaassa. Laakajärvellä on havaittu edellisen lisäksi selvää tärkeiden kalalajien häviämistä ja kalojen kääpiöitymistä sekä haitallisia pitoisuuksia erityisesti alusvedessä ja muutoksia piilevissä (POSELY syksy 2014). Vastaavasti kaivoksen tarkkailuraporteista näkyy, että Sotkamon puolen Jormasjärvi on käytännössä sekoittumisvyöhykettä. Esim. kadmiumin ja tämän kanssa korreloiden yli myyntirajan saastuneita kaloja (RTKL-selvitykset). Kaikissa em. järvissä on havaittu korkeita elohopeapitoisuuksia kaloissa. Luvituksessa oli laiminlyöty myös elohopean tarkkoja mittauksia ja kattavaa eri lajien kalojen seuranta elohopean suhteen. Talvivaaran malmiossa on poikkeuksellisen paljon todennäköisesti

kaloihin siirtyvää elohopeaa (Loukola-Ruskeenniemi, GTK).

M.m. Ari Kanasen kohdalla tulee käsitellä kaikki vaatimukset perustuen uuteen kaivoslakiin, sekä tulee käsitellä pölyn vesistövaikutukset.

Iisalmessa 18.6.2015

Iisalmen Luonnon Ystävien yhdistys ry.

Jarmo Yliluoma
puheenjohtaja

Pertti Kaarakainen
taloudenhoitaja

Herkkupörssi Hyvönen Ky
Pirjo Hyvönen (kalastaja Raimo Tervonen)
Järvenpääntie 270, 74340 Sukeva
sähköposti pirjo.hyvonen@windowslive.com

Pekka Rönkkö Lyseotie 12 74300 Sonkajärvi
Kiinteistö Kiltualla

Reino Rönkkö Auringonkehrä 8 B 11 74120 Iisalmi
Kiinteistö Jyrkällä
Rivitalo osake as Oy Sonkajärven Jyrkkä.
Kiinteistönumero 1-39.39.0009-L
sähköposti: reinoperho@gmail.com